

Alimenty w relacjach polsko-brytyjskich. Brexit i co dalej?

Anna Juryk

Dr nauk prawnych, adiunkt w Katedrze Prawa Cywilnego, Gospodarczego oraz Prywatnego Międzynarodowego, Instytut Prawa, Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie
ORCID: 0000-0002-5057-3734, e-mail: anna.juryk@uek.krakow.pl

1. Wstęp

Dnia 31.1.2020 r. Wielka Brytania opuściła UE. Umowa o wystąpieniu Wielkiej Brytanii z 24.1.2020 r.¹, sfinalizowana ostatecznie przez rząd Borisa Johnsona, zagwarantowała *status quo* – dalsze obowiązywanie prawa unijnego – do końca okresu przejściowego, tj. do 31.12.2020 r.

W okresie przejściowym nie przyjęto jednak nowych rozwiązań w zakresie rodzinnych spraw transgranicznych, w tym alimentów, z pewnością w głównej mierze z powodu pandemii Covid-19. Dnia 28 września 2020 r.² Wielka Brytania ostatecznie ratyfikowała konwencję haską z 23.11.2007 r. o międzynarodowym dochodzeniu alimentów na rzecz dzieci i innych członków rodziny³. Z kolei podpisana

¹ Umowa o wystąpieniu Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej z Unii Europejskiej i Europejskiej Wspólnoty Energii Atomowej, Dz.Urz.UE L 29, s. 7.

² HCCH | Declaration/reservation/notification (dostęp: 20.12.2020 r.).

³ Tekst konwencji jako załącznik do decyzji Rady nr 2011/432/UE z 9.6.2011 r. w sprawie zatwierdzenia w imieniu Unii Europejskiej Konwencji haskiej z 23.11.2007 r. o międzynarodowym dochodzeniu alimentów na rzecz dzieci i innych członków rodziny (Dz.Urz. UE L 192, z 2011 r., s. 39), dalej: konwencja z 2007 r.

w dniu 30.12.2020 r. „EU – UK Trade and Cooperation Agreement” („TCA”)⁴, ustalająca zasady współpracy UE z UK po upływie okresu przejściowego, w ogóle nie odnosi się do transgranicznych spraw rodzinnych.

Temat jest nie tylko aktualny, ale także doniosły społecznie. Szacuje się, że w Wielkiej Brytanii mieszka ok. 695 tys. Polaków – według danych GUS za 2018 r., przy czym największą liczbę naszych rodaków odnotowano w 2017 r. – 793 tys.⁵ W 2018 r. pierwszy raz od 8 lat nastąpił spadek polskiej emigracji zarobkowej do Wielkiej Brytanii i to spory – o 12% (98 tys.). Jako jedną z przyczyn podaje się niepewność związaną z brexitem⁶. Z kolei oficjalne źródła brytyjskiej podawały wyższe liczby, w I kwartale 2016 roku szacowano, że w Wielkiej Brytanii żyje ok. 984 tys.⁷ osób posiadających polskie obywatelstwo, z czego ok. 908 tys. urodziło się na terenie Polski. Dla porównania w 2004 r. w Wielkiej Brytanii mieszkało ok. 69 tys. Polaków⁸. Patrząc na polską emigrację przez pryzmat rodziny, można zauważyć, że w I kwartale 2016 r. w Wielkiej Brytanii mieszkało około 433 tys. polskich rodzin. Rozłączenie rodzin wynikające z imigracji pociąga za sobą wzrost spraw między małżonkami (zwłaszcza majątkowych), o rozwód, alimenty na rzecz dzieci i byłego małżonka, sprawowanie opieki nad dziećmi itp.

Niestety zarówno ze strony brytyjskiej, jak i polskiej brak dokładnych danych statystycznych w tym zakresie za 2019 r., choć z informacji publicystycznych z tego właśnie roku wynika, że rozpatrzono pozytywnie 42% wniosków o nadanie statusu osiedleńca (*pre-settled status*) złożonych przez Polaków mieszkających w Wielkiej Brytanii⁹. Ogólnie w 2019 r. duża niepewność co do brexitu przełożyła się na przyjęcie postawy wyczekiwania na rozwój wypadków, a „covidowy” 2020 rok w ogóle zepchnął ten temat i okres przejściowy na dalszy plan.

⁴ Umowa o handlu i współpracy między Unią Europejską i Europejską Wspólnotą Energii Atomowej, z jednej strony, a Zjednoczonym Królestwem Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej, z drugiej strony, Dz.U. L 444 z 31.12.2020, str. 14–1462.

⁵ Główny Urząd Statystyczny, *Informacja o rozmiarach i kierunkach czasowej emigracji z Polski w latach 2004–2018*, Warszawa 2019, 8<https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ludnosc/migracje-zagraniczne-ludnosc/informacja-o-rozmiarach-i-kierunkach-czasowej-emigracji-z-polski-w-latach-2004-2018,2,12.html> (dostęp: 7.7.2020 r.).

⁶ <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ludnosc/migracje-zagraniczne-ludnosc/informacja-o-rozmiarach-i-kierunkach-czasowej-emigracji-z-polski-w-latach-2004-2018,2,12.html> (dostęp: 7.7.2020 r.)

⁷ O. Hawkins, A. Moses, *Polish population of the United Kingdom*, Briefing Paper, CBP7660, 15 July 2016, <https://researchbriefings.parliament.uk/ResearchBriefing/Summary/CBP-7660> (dostęp: 1.7.2019 r.).

⁸ *Ibidem*.

⁹ <https://www.theguardian.com/politics/2019/sep/18/polish-ambassador-urges-poles-to-seriously-consider-leaving-uk> (dostęp: 30.10.2020 r.)

2. Alimenty w Wielkiej Brytanii i w Polsce

Wielka Brytania należy do państw, w których szerokie kompetencje w zakresie obliczania i ściągania alimentów mają instytucje publiczne, a rola sądów w tym zakresie jest marginalna. Nie orzekają one o alimentach w trakcie postępowania rozwodowego lub w wyroku rozwodowym, do czego zobowiązane są sądy polskie na podstawie art. 58 k.r.o.¹⁰ w zw. z art. 445 k.p.c.¹¹, choć zachęcają rodziców do porozumienia się w tej sprawie przy okazji rozwodu. Prawna instytucjonalizacja pomocy dla dzieci uprawnionych do alimentów nastąpiła w 1991 r. na podstawie ustawy Child Support Act¹², powołującej Child Support Agency, której celem było egzekwowanie alimentów od niepłacących rodziców. Do jej podstawowych obowiązków należało m.in.: poszukiwanie dłużnika alimentacyjnego, rozstrzygnięcie sporów dotyczących ojcostwa, obliczanie wysokości alimentów oraz organizowanie metody płatności¹³.

Na podstawie ustawy z 2000 r.¹⁴ doszło do uproszczenia systemu oraz wprowadzenia standardowej, jednolitej formuły liczenia wysokości alimentów. Kolejne zmiany przyniosły ustawy w 2008¹⁵ oraz 2012 r.¹⁶, a od 2013 r. funkcjonuje nowa agencja – Child Maintenance Service, która od 2017 r. zastąpiła całkowicie Child Support Agency¹⁷. Co ciekawe, wprowadzono także opłatę za korzystanie z pomocy tej instytucji płaconą przez oboje rodziców, co miało ich zachęcić do zawierania porozumień w sprawie alimentów na rzecz dzieci. W praktyce oznacza to, że rodzic pobierający alimenty na rzecz uprawnionego dziecka za pośrednictwem instytucji alimentacyjnej dostaje finalnie kwotę pomniejszoną o 4% wysokości alimentów¹⁸.

¹⁰ Ustawa z 25.2.1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (tekst jedn.: Dz.U. z 2020 r. poz. 1359), dalej: k.r.o.

¹¹ Ustawa z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (tekst jedn.: Dz.U. z 2020 r. poz. 1575 ze zm.), dalej: k.p.c.

¹² Child Support Act 1991 No 142.

¹³ J. Petelczyc, M. Skóra, *Zobowiązania alimentacyjne wobec dzieci w Danii i Wielkiej Brytanii*, Opinie i Ekspertyzy OE-260, Kancelaria Senatu, Warszawa 2017, s. 14.

¹⁴ Child Support, Pensions and Social Security Act 2000.

¹⁵ Child Maintenance and Other Payments Act 2008.

¹⁶ Child Support Maintenance Calculation Regulations 2012 No. 2677.

¹⁷ Szerzej por. J. Petelczyc, M. Skóra, *op.cit.*, s. 13.

¹⁸ *Ibidem*, s. 16.

Ponadto Wielka Brytania¹⁹, inaczej niż Polska²⁰ (oraz większość państw europejskich), nie gwarantuje świadczeń alimentacyjnych wypłacanych przez państwo²¹, co jest szczególnie niekorzystne dla matek samotnie wychowujących dziecko.

Polska od wielu lat boryka się z bardzo niską ściągalnością alimentów. Szacuje się, że około 320 tys. rodziców (z czego ok. 95% to ojcowie) nie płaci alimentów, a ich niezrealizowane zobowiązania sięgają ok. 12 mld zł²². Wielka Brytania także nie należy do liderów w zakresie ściągalności alimentów. W 2016 r. średnio sześcioro na dziesięcioro uprawnionych do alimentów dzieci otrzymywało je regularnie²³. Z kolei z danych Child Support Agency za ten okres wynika, że odsetek alimentów opłacanych w całości kształtuje się na poziomie 58%, płaconych częściowo oraz w ogóle niepłaconych – po 21%²⁴. Szacuje się, że około 2,9 mld funtów z prawie 4 mld niepłaconych alimentów jest nie do odzyskania przez brytyjskie instytucje²⁵, a koszty społeczne oraz finansowe związane z rozstaniem rodziców oraz niepłaconiem alimentów to dla brytyjskiej gospodarki strata rządu ok. 44 mld funtów rocznie²⁶.

Wysokość alimentów zależy od wielu czynników, przede wszystkim od potrzeb dziecka oraz możliwości finansowych rodzica zobowiązanego do alimentów. Z tego powodu nie da się ustalić minimalnej lub uśrednionej stawki alimentów. Mimo to w Wielkiej Brytanii w braku informacji o dochodach zobowiązanego do alimentów naliczane są ich domyślne stawki, zależne od liczby dzieci: 39 funtów tygodniowo

¹⁹ Podobnie jak inne kraje anglosaskie, np. USA, Australia, Nowa Zelandia, por. A. Chelstowska: *Alimenty na dzieci – diagnoza polskiego systemu i przegląd praktyk zagranicznych*, Instytut Spraw Publicznych, Warszawa 2016, <https://www.rpo.gov.pl/sites/default/files/Agata%20Che%20C5%82stowska%20Alimenty%20-%20diagnoza.%20Raport%20ISP.pdf>, s. 46 (dostęp: 10.11.2019 r.).

²⁰ W Polsce świadczenia z funduszu alimentacyjnego mają długą tradycję, por. ustawę z 18.7.1974 r. o funduszu alimentacyjnym (Dz.U. Nr 27, poz. 157 ze zm.); ustawę z 22.4.2005 r. o postępowaniu wobec dłużników alimentacyjnych oraz zaliczce alimentacyjnej (Dz.U. Nr 86, poz. 732 ze zm.); ustawę z 7.9.2007 r. o pomocy osobom uprawnionym do alimentów (tekst jedn. Dz.U. z 2020 r. poz. 808 ze zm.).

²¹ A. Chelstowska, *op.cit.*, s. 46.

²² Na podstawie danych m.in. z Krajowego Rejestru Długów, *Ziemie odzyskane nie płacą alimentów*, kwiecień 2017, <https://krd.pl/Centrum-prasowe/Informacje-prasowe/2017/Ziemie-Odzyskane-nie-placa-alimentow> (dostęp: 9.11.2019 r.).

²³ J. Petelczyc, M. Skóra, *op.cit.*, s. 6 i powołana tam literatura.

²⁴ *Ibidem*.

²⁵ C. Savage, *£2.9 bn unpaid child maintenance, uncollectable*, <http://www.bbc.com/news/uk-30955060> (dostęp: 9.12.2019 r.).

²⁶ 2010 to 2015 government policy: child maintenance reform, Department for Work and Pensions, <https://www.gov.uk/government/publications/2010-to-2015-government-policy-child-maintenance-reform/2010-to-2015-government-policy-child-maintenance-reform> (dostęp: 9.11.2019 r.).

na jedno dziecko, 51 funtów tygodniowo na dwoje dzieci lub 64 funty tygodniowo, jeśli dzieci jest troje lub więcej²⁷. W Polsce żadne tego typu wytyczne nie wiążą sądu przy ustalaniu wysokości alimentów, choć rząd podejmuje próby wprowadzenia do Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego tzw. alimentów natychmiastowych, należnych jako stały procent kwoty bazowej ustalonej co roku²⁸ (szacunki na 2019 r. to w przybliżeniu 496 zł na jedno dziecko; 450 zł na każde z dwojga dzieci pochodzących od tych samych rodziców; 404 zł na każde z trojga dzieci pochodzących od tych samych rodziców; 359 zł na każde z czworga dzieci pochodzących od tych samych rodziców, 313 zł na każde z pięciorga i więcej dzieci pochodzących od tych samych rodziców²⁹). Prace na tym projekcie zostały jednak zawieszona przeszło rok temu, a los alimentów natychmiastowych jest w dalszym ciągu nierozstrzygnięty.

3. Źródła prawa w zakresie transgranicznych alimentów w relacjach Wielka Brytania – Polska

Wielka Brytania, podobnie jak Dania, nigdy nie uczestniczyła w pełnym zakresie w unijnej polityce przestrzeni wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości (PWBS). Podczas negocjacji traktatu amsterdamskiego w 1996 r. Wielka Brytania uzyskała prawo do niewiązania się (*opt out*) różnymi inicjatywami prawnymi podejmowanymi przez UE w dziedzinie współpracy policyjnej i sądowej³⁰. Aktualnie na podstawie protokołu nr 21 i 22³¹ do TFUE³² Wielka Brytania nie jest związana ani nie mają do niej zastosowania środki przyjęte w ramach przestrzeni wolności, sprawiedliwości i bezpieczeństwa, chyba że zdecyduje się do nich przystąpić³³.

²⁷ J. Petelczyc, M. Skóra, *op.cit.*, s. 16.

²⁸ Por. art. 1 pkt 5 projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw, druk nr 3254 z 27.2.2019 r., projekt po I czytaniu, <http://www.sejm.gov.pl/sejm8.nsf/PrzebiegProc.xsp?nr=3254> (dostęp: 8.11.2019 r.).

²⁹ Art. 8 projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw, druk nr 3254 z 27.2.2019 r.

³⁰ D. Curtin, *The ties that bind. Securing information-sharing after Brexit* (w:) *Brexit and Beyond: Rethinking the Futures of Europe*, red. B. Martill, U. Staiger, UCL Press 2018, DOI: 10.2307/j.ctt20krxf8, <https://www.jstor.org/stable/j.ctt20krxf8>, s. 148.

³¹ Protokół w sprawie stanowiska Zjednoczonego Królestwa i Irlandii w odniesieniu do przestrzeni wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości, Protokół dodany traktatem z dnia 2.10.1997 r. (Dz.U. z 2004 r. Nr 90, poz. 864/31), który wszedł w życie 1.5.2004 r.; tytuł zmieniony traktatem z dnia 13.12.2007 r. (Dz.U. z 2009 r. Nr 203, poz. 1569), który wszedł w życie 1.12.2009 r.

³² Dz.Urz. UE C 326 z 26.10.2012, s. 47–390.

³³ Mogą to zrobić w terminie 3 miesięcy od przedstawienia Radzie propozycji lub inicjatywy, lub w każdym czasie po przyjęciu środka przez Radę.

Korzystając ze swojego szczególnego statusu, Wielka Brytania w 2009 r. przyjęła rozporządzenie nr 4/2009³⁴. Mimo iż rozporządzenie to weszło w życie w Wielkiej Brytanii później (1.7.2009 r.) niż w Polsce (i pozostałych państwach członkowskich UE – 30.1.2009 r.), jest stosowane od tej samej daty, tj. od 18.6.2011 r. (zgodnie z art. 76 rozporządzenia nr 4/2009).

W przeciwieństwie do Polski, w Wielkiej Brytanii rozporządzenie nr 4/2009 nie obowiązuje w całości. Kraj ten nie związał się bowiem art. 15 rozporządzenia nr 4/2009 odsyłającym do protokołu haskiego o prawie właściwym dla zobowiązań alimentacyjnych³⁵. W systemach prawnych *common law* przyjęła się bowiem zasada stosowania własnego prawa także w sprawach transgranicznych. W przeciwieństwie do Polski, prawo obce w Wielkiej Brytanii nie jest traktowane jako prawo, lecz jak fakt podlegający w postępowaniu przed sądem dowodzeniu, tak jak każdy inny fakt. W konsekwencji sądy brytyjskie, w przeciwieństwie do sądu polskiego, nie mają obowiązku stosować z urzędu prawa obcego. Prawo obce może być przez sąd brytyjski uwzględnione tylko na wniosek strony³⁶. Z tego powodu Wielka Brytania nie związała się także innymi unijnymi rozporządzeniami dotyczącymi prawa właściwego³⁷.

Oznacza to, że w zakresie prawa właściwego brexit nie przyniesie żadnych zmian, sądy brytyjskie w dalszym ciągu będą stosowały swoje prawo, chyba że strona wykaże konieczność stosowania prawa obcego (np. polskiego), z kolei sądy polskie w dalszym ciągu będą stosowały przepisy protokołu haskiego z 2007 r., do którego odsyła art. 15 rozporządzenia nr 4/2009. W świetle art. 2 protokołu haskiego z 2007 r. należy go stosować niezależnie od tego, czy prawo właściwe jest prawem umawiającego się państwa.

³⁴ Na podstawie decyzji Komisji z 8.6.2009 r. dotyczącej zamiaru przyjęcia przez Zjednoczone Królestwo rozporządzenia Rady (WE) nr 4/2009 w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń oraz współpracy w zakresie zobowiązań alimentacyjnych (2009/451/WE; Dz.Urz. UE L 149, s. 73).

³⁵ Dz.Urz. UE L 331, s. 17 (dalej: protokół haski z 2007 r.).

³⁶ A. Dickinson, *United Kingdom* (w:) *Encyclopedia of private international law, National reports*, vol. 3, red. J. Basedow, G. Rühl, F. Ferrari, P. de M. Asensio, Edward Elgar Publishing, Cheltenham 2017, s. 2616.

³⁷ Np. dla rozwodu i separacji – rozporządzenie nr 1259/2010 z 20.12.2010 r. w sprawie wprowadzenia w życie wzmocnionej współpracy w dziedzinie prawa właściwego dla rozwodu i separacji prawnej (Dz.Urz. UE L 343, s. 10); rozporządzenie nr 2016/1103 wdrażające wzmocnioną współpracę w dziedzinie jurysdykcji, prawa właściwego oraz uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach dotyczących małżeńskich ustrojów majątkowych (Dz.Urz. UE L 183, s. 1); rozporządzenie nr 2016/1104 z 24.6.2016 r. wdrażające wzmocnioną współpracę w dziedzinie jurysdykcji, prawa właściwego oraz uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach dotyczących skutków majątkowych zarejestrowanych związków partnerskich (Dz.Urz. UE L 183, s. 30).

Rozporządzenie nr 4/2009, kompleksowo regulujące wszystkie zagadnienia transgranicznych alimentów, zastąpiło w zakresie jurysdykcji oraz skuteczności zagranicznych orzeczeń także w relacjach polsko-brytyjskich rozporządzenie nr 44/2001 w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych³⁸ (dalej: Bruksela I), które w Polsce było stosowane od 1.5.2004 r.

Warto także zasygnalizować akty prawny obowiązujące w relacjach polsko-brytyjskich przed rozporządzeniem nr 4/2009, ponieważ wśród proponowanych rozwiązań na wypadek brexitu pojawiły się również koncepcje powrotu do stosowania wcześniej obowiązujących konwencji. Alimenty zostały objęte także zakresem zastosowania konwencji o jurysdykcji i uznawaniu oraz wykonywaniu orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i handlowych, podpisanej w Lugano w 30.10.2007 r.³⁹ Z kolei konwencja Lugano II zastąpiła konwencję o jurysdykcji i wykonywaniu orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i handlowych sporządzoną w Lugano 16.9.1988 r.⁴⁰ W Polsce konwencja Lugano I obowiązywała w okresie od 1.2.2000 do 1.5.2004, a z powodu przystąpienia Polski do UE została zastąpiona przez rozporządzenie Bruksela I, które określało jurysdykcję oraz skuteczność zagranicznych orzeczeń w sprawach alimentacyjnych do 18.6.2011 r., do czasu rozpoczęcia stosowania rozporządzenia nr 4/2009. Z kolei Lugano I jest wzorowane na konwencji brukselskiej z 1968 r.⁴¹, obowiązującej w państwach ówczesnych Wspólnot Europejskich, a Lugano II – na rozporządzeniu Bruksela I ze zmianami wprowadzonymi na podstawie rozporządzenia nr 4/2009. Dzięki tym konwencjom w państwach EFTA obowiązują analogiczne regulacje jak w UE.

Źródłem prawa w zakresie transgranicznych alimentów w relacjach polsko-brytyjskich są także umowy międzynarodowe opracowane przez Haską Konferencję Prawa Prywatnego Międzynarodowego, organizację międzynarodową o globalnym zasięgu, od ponad stu lat zajmującą się unifikacją prawa prywatnego międzynarodowego. Oba państwa związały się konwencją o uznawaniu i wykonywaniu orzeczeń odnoszących się do obowiązków alimentacyjnych z 2.10.1973 r.⁴², dziś już

³⁸ Dz. Urz. UE L 12, s. 1–23.

³⁹ Dz. Urz. UE L 147, z 2009 r., s. 5, weszła w życie między UE a: Danią i Norwegią – 1.1.2010 r. (Dz. Urz. UE L 140, s. 1), Szwajcarią – 1.1.2011 r., Islandią – 1.5.2011 r. (Dz. Urz. UE L 138, s. 1) (dalej: Lugano II).

⁴⁰ Dz. U. z 2000 r. Nr 10, poz. 132 (dalej: Lugano I).

⁴¹ Dz. Urz. C 27 z 26.1.1998 r., s. 1.

⁴² Tekst ang. i fr.: <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/full-text/?cid=85> (dostęp: 16.4.2019 r.); w Wielkiej Brytanii weszła w życie 1.3.1980 r.; w Polsce weszła w życie 31.1.2000 r. (Dz. U. Nr 2, poz. 13), choć na arenie międzynarodowej Polska związała się nią od 1.7.1996 r.

o historycznym znaczeniu w UE. W kręgu państw członkowskich UE została ona zastąpiona przez rozporządzenie Bruksela I.

Zarówno Polska, jak i Wielka Brytania są także stronami konwencji haskiej z 23.11.2007 r. o międzynarodowym dochodzeniu alimentów na rzecz dzieci i innych członków rodziny⁴³. Formalnie związała się nią UE ze skutkami dla wszystkich państw członkowskich, korzystając z zewnętrznej wyłącznej kompetencji w tym zakresie. Zatem Wielka Brytania przystąpiła do niej jako członek UE. W związku z planowanym brexitem w dniu 28.12.2018 r. Wielka Brytania samodzielnie ratyfikowała tę konwencję, tak by mogła ona wejść (ponownie) w życie dokładnie następnego dnia po dniu brexitu, pierwotnie 1.4.2019 r., po pierwszej planowanej dacie brexitu. Na skutek dwukrotnego przekładania ostatecznego terminu opuszczenia UE przez Wielką Brytanię wstrzymano procedury ratyfikacji konwencji z 2007 r. najpierw do 13.4 lub 23.5.2019 r. (pierwsze przesunięcie daty brexitu), później do 1.11.2019 r. (drugie przesunięcie daty brexitu)⁴⁴. Po brexicie Ministerstwo Spraw Zagranicznych Wielkiej Brytanii wycofało się z ratyfikacji konwencji w okresie przejściowym, zapowiadając ponową ratyfikację po jego zakończeniu⁴⁵.

Mimo tych zabiegów ze strony brytyjskiej pojawiły się wątpliwości, czy stosowanie konwencji o dochodzeniu alimentów z 2007 r. po brexicie w relacjach z państwami unijnymi nie będzie wymagało zgody Komisji⁴⁶. Powstały one na tle opinii TSUE 1/13⁴⁷ w sprawie haskiej konwencji dotyczącej cywilnych aspektów uprowadzenia dziecka za granicę z 1980 r.⁴⁸ Wynika z niej, że wyrażenie zgody na przystąpienie państwa trzeciego do wspomnianej konwencji należy do wyłącznej kompetencji UE. Oznacza to, że państwo członkowskie UE nie może samodzielnie

⁴³ Tekst konwencji jako załącznik do decyzji Rady nr 2011/432/UE z 9.6.2011 r. w sprawie zatwierdzenia w imieniu Unii Europejskiej Konwencji haskiej z 23.11.2007 r. o międzynarodowym dochodzeniu alimentów na rzecz dzieci i innych członków rodziny (Dz.Urz. UE L 192, z 2011 r., s. 39), dalej: konwencja z 2007 r.

⁴⁴ Stosowne komunikaty zamieszczone na stronie <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/status-table/notifications/?csid=1255&disp=resdn> (dostęp: 3.7.2019 r.).

⁴⁵ <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/status-table/notifications/?csid=1255&disp=resdn> (dostęp: 20.3.2020 r.)

⁴⁶ Bar Council Brexit Working Group, por. M. Doyle, *The impact of Brexit on children and young people in Scotland, Case study on cross-border family law*, Together (Scottish Alliance for Children's Rights), s. 31.

⁴⁷ Opinia Trybunału 1/13 (wielka izba) z 14.10.2014 r., ECLI:EU:C:2014:2303; krytykowana w doktrynie m.in. za zbyt ingerowanie w suwerenność państw członkowskich, niezgodność z celami traktatów unijnych, zob. P. Beaumont, *A Critical Analysis of the Judicial Activism of the Court of Justice of the European Union in Opinion 1/13*, (w:) *The External Action of the EU in the Field of Private International Law after Opinion 1/13*, red. P. Franzin, Intersentia 2016, s. 55–74.

⁴⁸ Dz.U. z 1995 r. Nr 108, poz. 528.

złożyć oświadczenia o wyrażenie zgody na przystąpienie państwa trzeciego do konwencji haskiej z 1980 r., ponieważ musi mieć na to zgodę Komisji Europejskiej. Powodem przyjęcia takiego stanowiska jest fakt, że konwencja haska z 1980 r. nie daje regionalnej organizacji integracji europejskiej, przykładem której jest UE, możliwości złożenia oświadczenia o wyrażeniu zgody na przystąpienie innego państwa do wskazanej konwencji⁴⁹. Oświadczenie takie może wyrazić jedynie państwo jako suwerenny podmiot prawa międzynarodowego publicznego. Dopiero na skutek przystąpienia UE do grona członków Haskiej Konferencji Prawa Prywatnego Międzynarodowego w 2005 r. oraz związanej z tym zmiany statutu Haskiej Konferencji regionalne organizacje integracji europejskiej uzyskały zdolność traktatową, dotychczas zarezerwowaną wyłącznie dla suwerennego państwa⁵⁰.

4. Skutki prawne brexitu w zakresie alimentów

4.1. Uwagi ogólne

Wielka Brytania po opuszczeniu struktur unijnych stanie się dla UE krajem trzecim. Brexit dla alimentów oznacza koniec obowiązywania rozporządzenia nr 4/2009. Dnia 28 września 2020 r. Wielka Brytania ostatecznie ratyfikowała konwencję haską z 2007 r., która jest podstawowym źródłem prawa w relacjach polsko-brytyjskich z uwagi na to, że nie doszło w tym zakresie do zawarcia umowy międzynarodowej między Polską a Wielką Brytanią lub między Wielką Brytanią a UE.

Jedną z największych zalet prawa UE – patrząc z perspektywy podstawowego celu prawa prywatnego międzynarodowego – jest to, że jest ono stosowane jednolicie w całej Unii dzięki wykładni dokonywanej przez TSUE. Niezależnie od ostatecznego rozwiązania w zakresie transgranicznych alimentów brexit niesienie ze sobą ryzyko braku tej jednolitości. System konwencji haskich nie jest w stanie zapewnić jednolitej interpretacji na takim poziomie jak prawo unijne z powodu braku organu sądowego podobnego do TSUE. Wprawdzie stosując konwencje haskie, sądy krajowe mogą uwzględniać orzeczenia sądów innych umawiających się stron, lecz takie orzeczenia zagraniczne nie są wiążące.

Choć wyjście z UE nie musi oznaczać automatycznego i całkowitego odcięcia się od orzecznictwa TSUE, rząd brytyjski bardzo długo opowiadał się zdecydowanie

⁴⁹ P. Beaumont, *Private international law concerning children in the UK after Brexit: comparing Hague Treaty Law with EU Regulations*, s. 1, www.abdn.ac.uk/law/documents/CPIL%20Working%20Paper%20No%202017_2.pdf (2.7.2019 r.).

⁵⁰ Art. 3 jednolitego zmienionego Statutu Haskiej Konferencji Prawa Prywatnego Międzynarodowego, przyjęty w Hadze 30.6.2005 r. (Dz.U. z 2013 r. poz. 1090), w języku angielskim <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/full-text> (dostęp: 7.7.2019 r.).

za całkowitym odejściem od orzecznictwa TSUE⁵¹. Powodem była przede wszystkim obawa zbyt dużego wpływu tego orzecznictwa na merytoryczne prawo brytyjskie po brexicie. Dlatego początkowo odrzucano nawet propozycje przypisania orzecznictwu TSUE niewiążącego doradczego charakteru w praktyce sądów brytyjskich⁵². Ostatecznie dopuszczono na zasadzie wyjątku możliwość uwzględnienia przez brytyjskie sądy orzecznictwa TSUE wydanego po zakończeniu okresu przejściowego w zakresie ważności, treści oraz skutków wszelkich „zatrzymanych” w systemach brytyjskich przepisów pochodzenia unijnego, pod warunkiem jednak, że jest to konieczne dla rozpatrzenia danej sprawy⁵³.

Jedną z pierwszych propozycji rozważanych przez stronę brytyjską było przyjęcie, że prawo unijne obowiązujące bezpośrednio w Wielkiej Brytanii przed datą brexitu stanie się częścią prawa wewnętrznego po tej dacie⁵⁴. Pomysł „udomowienia” prawa unijnego w zakresie prawa prywatnego międzynarodowego bardzo szybko spotkał się z krytyką z uwagi na to, że rozporządzenia unijne dotyczące jurysdykcji oraz skuteczności zagranicznych orzeczeń wymagają wzajemności oraz zaufania przy ich stosowaniu⁵⁵. Przyjęcie ich obowiązywania w Wielkiej Brytanii po dacie brexitu oznacza jednostronne zobowiązanie brytyjskich organów stosujących prawo do ich stosowania przy jednoczesnym braku takiego obowiązku w pozostałych państwach członkowskich UE⁵⁶. W praktyce oznaczałoby to, że sądy brytyjskie byłyby jednostronnie zobowiązane do uznawania i wykonywania orzeczeń pochodzących z państw unijnych, podczas gdy sądy państw członkowskich UE nie miałyby takiego obowiązku w stosunku do orzeczeń brytyjskich. Poza tym to rozwiązanie w założeniu miało mieć charakter tymczasowy, żeby parlamenty brytyjskie

⁵¹ UK White Paper, *The United Kingdom's exit from and new partnership with the European Union*, 2.3, 2.8, A.20, https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/589191/The_United_Kingdoms_exit_from_and_partnership_with_the_EU_Web.pdf (dostęp: 24.7.2019 r.).

⁵² Por. komentarz R. Bailey-Harris, *Select Committee on the European Union Justice Sub-Committee Corrected oral evidence: Brexit: civil justice cooperation and the CJEU*, <http://data.parliament.uk/writtenevidence/committeeevidence.svc/evidencedocument/eu-justice-subcommittee/brexit-civil-justice-cooperation/oral/44261.pdf> (dostęp: 5.7.2019 r.), s. 8.

⁵³ Sekcja 6(2–6) *European Union (Withdrawal) Act 2018*.

⁵⁴ *European Union (Withdrawal) Bill 2017*; services.parliament.uk/bills/2017-19/europeanunionwithdrawal.html. Szerzej por. J. Gumuła-Kędracka, *Brexit a reforma rozporządzenia Bruksela II bis* (w:) *Unia Europejska w przededniu Brexitu*, red. J. Barcik, M. Półtorak, Warszawa 2018, s. 179.

⁵⁵ N. Lowe, *Some reflections on the options for dealing with international family law following Brexit*, *Family Law* 2017, vol. 399, s. 405; J. Fitch, *The Private International Law Consequences of Brexit*, *Nederlands Internationaal Privaatrecht* 2017, nr 3, s. 418–419.

⁵⁶ M. Doyle, *op.cit.*, s. 17 i powołana tam literatura.

miały czas na decydowanie o tym, jaki dorobek prawny każdy z nich chce przyjąć i dostosować za pomocą krajowego prawa wtórnego⁵⁷.

W związku z poważnymi wadami pomysłu przeniesienia prawa unijnego do systemów prawnych Wielkiej Brytanii konieczne stało się poszukiwanie innych rozwiązań. W doktrynie brytyjskiej pojawiły się poglądy, że nie jest konieczne „zatrzymanie” prawa unijnego ani nawet umowa między Wielką Brytanią a UE gwarantująca pełne respektowanie przez obie strony zasady wzajemności, ponieważ lukę po prawie unijnym wypełnią konwencje haskie opracowane pod auspicjami Haskiej Konferencji Prawa Prywatnego Międzynarodowego, które będą musiały automatycznie „odżyć”⁵⁸ po upływie okresu przejściowego, kończącego obowiązywanie w Wielkiej Brytanii prawa unijnego⁵⁹.

Faktem jest, że umowa międzynarodowa nie jest tak doskonałym i nowoczesnym instrumentem unifikacji prawa prywatnego międzynarodowego jak rozporządzenie unijne, które ma zasięg ogólny, wiąże w całości i jest bezpośrednio stosowane we wszystkich państwach UE⁶⁰. Jeszcze jednym powodem, dla którego uznaje się, że konwencje haskie nie są odpowiednią alternatywą dla unijnego prawa w transgranicznych sprawach rodzinnych, jest możliwość dokonania przez państwa będące stronami konwencji haskich tzw. zastrzeżeń⁶¹. Są to takie postanowienia konwencji, które pozwalają nie związać się określonymi postanowieniami lub zmienić (zawęzić lub rozszerzyć) przedmiotowy zakres zastosowania konwencji. Miały one na celu zachęcić większą liczbę państw do ratyfikacji danej konwencji, w praktyce jednak prowadzą do tego, że tekst tej samej konwencji w państwach będących jej stronami różni się, co prowadzi do obowiązywania różnych wersji tej samej konwencji. Unieвозмоżliwia to realizację podstawowego celu prawa prywatnego międzynarodowego, tj. międzynarodowej harmonii rozstrzygnięć.

W obliczu brexitu pojawiają się także obawy związane z finansowaniem organów centralnych na podstawie konwencji haskiej z 2007 r. o dochodzeniu alimentów z powodu braku sankcji w tym zakresie⁶². Sprawne i skuteczne finansowanie orga-

⁵⁷ J. Fitchen, *op.cit.*, s. 418.

⁵⁸ P. Beaumont, *Private international law concerning children in the UK after Brexit: comparing Hague Treaty Law with EU Regulations*, www.abdn.ac.uk/law/documents/CPIL%20Working%20Paper%20No%202017_2.pdf (dostęp: 2.7.2019 r.).

⁵⁹ Obawy związane z płynnym przejściem do stosowania konwencji haskich wyraził m.in. M. Pillich, *Brexit and EU private international law: May the UK stay in?*, *Maastricht Journal of European and Comparative Law*, August 2017, vol. 20 (10), s. 8–13 i powołana tam literatura.

⁶⁰ Art. 288 TFUE.

⁶¹ *Brexit and Family Law*, October 2017, Family Law Bar Association (FLBA), International Academy of Family Lawyers (IAFL), <http://www.resolution.org.uk> (dostęp: 17.2.2020 r.), s. 19.

⁶² M. Doyle, *op.cit.*, s. 34–35.

nów centralnych jest w Wielkiej Brytanii łączone ze zobowiązaniami wynikającymi z członkostwa w UE, popartymi odpowiednimi sankcjami (np. art. 258 TFUE), podczas gdy konwencja haska z 2007 r. nie przewiduje w tym zakresie żadnych sankcji⁶³.

4.2. European Union (Withdrawal) Act 2018, European Union (Withdrawal Agreement) Act 2020 oraz EU – UK Trade and Cooperation Agreement

European Union (Withdrawal) Act 2018 [EUWA 2018]⁶⁴ jest ustawą Parlamentu Wielkiej Brytanii mającą na celu uchylene z dniem brexitu European Communities Act 1972 [ECA 1972] oraz wprowadzenie wymogu zgody parlamentu na zawarcie umowy o wystąpieniu (sekcja 13)⁶⁵. Weszła ona w życie 31.1.2020 r. Istotnych zmian w tej ustawie dokonała kolejna ustawa Parlamentu⁶⁶ – European Union (Withdrawal Agreement) Act 2020 [EUWA 2020]⁶⁷, wdrażająca do prawa krajowego po brexicie postanowienia umowy o wystąpieniu (Withdrawal Agreement⁶⁸, dalej: umowa o wystąpieniu). Były one konieczne z uwagi na luki i błędy dostrzeżone w EUWA 2018 w czasie przedłużającego się okresu opuszczania UE przez Wielką Brytanię.

Sekcja 2 EUWA 2018 („Saving for EU-derived domestic legislation”), aby zapewnić ciągłość prawną, gwarantuje „zatrzymanie” po brexicie ustawodawstwa krajowego wydanego na podstawie prawa unijnego. EUWA 2020 zasadę „zatrzymania” rozszerza na okres przejściowy (sekcja 1B EUWA 2018). Zgodnie z sekcją 3 EUWA 2018 „Incorporation of direct EU legislation” (włączenie bezpośrednio stosowanego prawa unijnego), prawo unijne obowiązujące bezpośrednio przed brexitem stanie się częścią prawa krajowego w dniu brexitu oraz po nim⁶⁹ (sekcja 3(1)). W rozumieniu tego przepisu „direct EU legislation” (por. sekcja 20(1) „Interpretation”) to m.in. wszelkie unijne rozporządzenia. Sekcja 5 EUWA 2018 („Exceptions to savings and incorporation”) odnosi się do zasady pierwszeństwa stosowania

⁶³ *Ibidem* i powołana tam literatura.

⁶⁴ UK Public General Acts 2018 c. 16, <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2018/16/contents/enacted> (dostęp: 23.7.2019 r.).

⁶⁵ Akt otrzymał zgodę królewską 26.6.2018 r.

⁶⁶ Akt otrzymał zgodę królewską 23.1.2020 r.

⁶⁷ UK Public General Acts 2020 c. 1, <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2020/1/contents/enacted> (dostęp: 23.7.2019 r.).

⁶⁸ Agreement on the withdrawal of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland from the European Union and the European Atomic Energy Community (Dz.Urz. UE L 29, s. 7).

⁶⁹ „Direct EU legislation, so far as operative immediately before exit day, forms part of domestic law on and after exit day”.

prawa unijnego w obliczu „zatrzymania” oraz „włączenia” prawa pochodzącego od UE do brytyjskich systemach prawnych. Wprawdzie zgodnie z sekcją 5(1) zasada nadrzędności prawa UE nie ma zastosowania do aktu prawnego przyjętego lub wydanego po brexicie, lecz wiąże w dalszym ciągu po tej dacie w zakresie interpretacji, zaniechania lub uchylenia każdej normy prawnej przyjętej przed dniem brexitu.

Z kolei zgodnie z sekcją 6(1) EUWA 2018, dotyczącą interpretacji „zatrzymania” prawa unijnego, sądy brytyjskie nie są związane żadnymi ustalonymi zasadami ani żadnymi decyzjami podjętymi po zakończeniu okresu przejściowego przez TSUE, nie mogą także skierować żadnej sprawy do TSUE dnia następnego po zakończeniu okresu przejściowego. Z drugiej jednak strony mogą one uwzględnić orzecznictwo TSUE wydane po zakończeniu okresu przejściowego, jeśli jest to istotne dla rozpatrzenia danej sprawy. Ponadto w świetle postanowień sekcji 6(7) częścią krajowego prawa brytyjskiego stanie się także orzecznictwo TSUE w zakresie, w jakim dotyczy prawa, o którym mowa w sekcji 2–4 EUWA 2018. Zatem Wielka Brytania zachowa prawo precedensowe TSUE jako część prawa wewnętrznego, natomiast nie będzie wiążące dla sądów brytyjskich orzecznictwo TSUE wydane po zakończeniu okresu przejściowego.

Kolejną ważną zmianą wprowadzoną przez EUWA 2020 jest zwiększenie kontroli parlamentu nad procesem wdrażania postanowień EUWA 2018 przez przyjęcie wymogu uchwalania w tym celu ustaw, a tym samym ograniczenie wynikających z sekcji 8 EUWA 2018 uprawnień rządu do wydawania aktów wykonawczych na podstawie tzw. Henry VIII powers⁷⁰. Przykładowo wejście w życie sekcji 3 „Incorporation of direct EU legislation” oraz sekcji 7 „Status of retained EU law” EUWA 2018 przed jego zmianą było uzależnione od wydania przepisów wykonawczych przez rząd brytyjski (sekcja 25 (4)).

4.3. Przepisy przejściowe w zakresie alimentów w umowie o wystąpieniu

Podstawą umowy o wystąpieniu⁷¹ Wielkiej Brytanii z UE jest art. 50 ust. 2 TUE⁷², a jej celem jest określenie warunków wystąpienia, z uwzględnieniem ram przyszłych

⁷⁰ Rodzaj aktów delegowanych, które umożliwiają ministrom zmianę lub uchylenie ustawodawstwa pierwotnego, bez konieczności tworzenia nowego aktu parlamentu, zatem bez kontroli parlamentu. Rząd brytyjski opowiadał się za jego szerokim wykorzystaniem w procesie prac nad skutkami prawnymi brexitu. Oznacza to w praktyce zwiększenie uprawnień rządu kosztem parlamentu (może jedynie przyjąć lub odrzucić akt delegowany przyjęty przez rząd, bez możliwości wprowadzania w nim zmian). Szerokie wykorzystanie Henry VIII powers przy pracach nad skutkami prawnymi brexitu było z tego powodu mocno krytykowane.

⁷¹ Agreement on the withdrawal of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland from the European Union and the European Atomic Energy Community.

⁷² Traktat o Unii Europejskiej z 7.2.1992 r. (Dz.U. z 2004 r. Nr 90, poz. 864/30).

stosunków państwa występującego z Unią. Została ona przyjęta ostatecznie 24.1.2020 r., po długim kryzysie politycznym w Wielkiej Brytanii. Zgodnie z art. 4 ust. 1 zdanie drugie umowy o wystąpieniu korzysta ona z zasady bezpośredniej skuteczności, tym samym osoby prawne lub fizyczne mogą powoływać się bezpośrednio na zawarte lub przywołane w niej postanowienia, które spełniają warunki bezpośredniej skuteczności na mocy prawa Unii.

Głównym założeniem wynegocjowanej umowy o wystąpieniu w zakresie prawa unijnego jest przyjęcie jego obowiązywania w Wielkiej Brytanii w okresie przejściowym na dotychczasowych zasadach. W świetle art. 127 ust. 1 w zw. z ust. 3 w okresie przejściowym prawo Unii wywołuje takie same skutki prawne w Wielkiej Brytanii i w odniesieniu do niej, jakie wywołuje w UE i w jej państwach członkowskich oraz jest stosowane zgodnie z tymi samymi metodami i ogólnymi zasadami, jak mające zastosowanie w UE. Zatem wszelkie zmiany prawa unijnego dokonane w okresie przejściowym są prawnie wiążące także w Wielkiej Brytanii po dacie brexitu, a przed upływem okresu przejściowego.

Zgodnie z art. 126 umowy o wystąpieniu okres przejściowy rozpoczął się z dniem jej wejścia w życie (data brexitu – 1.2.2020 r.), a zakończy się 31.12.2020 r. Na podstawie tytułu VI „Trwająca współpraca sądowa w sprawach cywilnych i handlowych” części trzeciej „Postanowienia dotyczące wystąpienia” umowy o wystąpieniu przepisy rozporządzenia nr 4/2009 dotyczące jurysdykcji są stosowane w Wielkiej Brytanii oraz w państwach członkowskich w sytuacjach ją obejmujących, w odniesieniu do postępowań sądowych wszczętych przed zakończeniem okresu przejściowego (art. 67 ust. 1 lit. d). W przypadku uznawania i wykonywania wyroków, orzeczeń, dokumentów urzędowych, ugód sądowych oraz współpracy w tym zakresie między organami centralnymi przepisy unijne są stosowane w Wielkiej Brytanii do uznawania i wykonywania wyroków alimentacyjnych wydanych w postępowaniach sądowych wszczętych przed zakończeniem okresu przejściowego oraz w odniesieniu do dokumentów urzędowych, oficjalnie sporządzonych lub zarejestrowanych, do ugód sądowych zatwierdzonych lub zawartych przed zakończeniem okresu przejściowego oraz do pozwów, wniosków, które wpłynęły do organów centralnych lub innych właściwych organów przed zakończeniem okresu przejściowego (art. 67 ust. 2–3). Przepisy przejściowe zakładają także utrzymanie w całości mocy wiążącej w Wielkiej Brytanii wyroków i postanowień TSUE wydanych przed zakończeniem okresu przejściowego oraz w ramach wszelkich postępowań wszczętych⁷³

⁷³ Por. art. 86 ust. 3 umowy o wystąpieniu: „postępowania zostały wszczęte przed Trybunałem Sprawiedliwości Unii Europejskiej, a wnioski o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym zostały złożone w dniu wpisania do rejestru dokumentu wszczynającego postępowanie przez Sekretariat Trybunału Sprawiedliwości lub Sądu, odpowiednio do przypadku”.

przed TSUE przez Wielką Brytanię lub przeciwko niej przed zakończeniem okresu przejściowego (art. 89 w zw. z art. 86 i 87 umowy o wystąpieniu).

Reasumując – data 31.12.2020 r. nie oznaczałaby automatycznego kresu obowiązywania w Wielkiej Brytanii prawa unijnego, taki skutek byłby z kolei wiązany z faktem wszczęcia postępowania w sprawie alimentów, złożenia wniosku o uznania lub wykonanie zagranicznego orzeczenia w oparciu o przepisy unijne po tej dacie. Umowa o wystąpieniu daje także możliwość przedłużenia okresu przejściowego maksymalnie o rok lub dwa lata (art. 132 ust. 1).

Z kolei w podpisanej dnia 30.12.2020 EU – UK Trade and Cooperation Agreement, ustalającej zasady współpracy UE z UK po upływie okresu przejściowego, która obowiązuje od 1.01.2021 r., w ogóle pominięto transgraniczne sprawy rodzinne, w tym alimenty. Jest to obszerny akt liczący przeszło 800 stron tekstu umowy oraz ok. 1350 stron załączników. Była ona negocjowana w pośpiechu, pod wielką presją czasu i rozbieżnych interesów politycznych negocjatorów. Pozwala to na przypuszczenie, że w sferze prawnej, otworzona została niejedna „puszka Pandory”, która będzie udziałem światowego obrotu gospodarczego w 2021 r. i latach następnych⁷⁴.

4.4. Zakres zastosowania konwencji haskiej z 2007 r. o międzynarodowym dochodzeniu alimentów na rzecz dzieci i innych członków rodziny

Ratyfikacja przez Wielką Brytanię konwencji haskiej z 2007 r. o dochodzeniu alimentów skłania do rozważenia zasadniczych różnic między tą konwencją a rozporządzeniem nr 4/2009, które przestało obowiązywać po upływie okresu przejściowego. W pierwszej kolejności warto zwrócić uwagę na elastyczność zastosowania konwencji, wynikającą z możliwości składania zastrzeżeń.

W porównaniu do protokołu haskiego z 2007 r. zakres zastosowania konwencji z 2007 r. o dochodzeniu alimentów został zawężony do alimentów od rodziców na rzecz dzieci rozumianych jako osoby, które nie ukończyły 21 lat, oraz do uznawania i wykonywania orzeczeń dotyczących alimentów między (byłymi) małżonkami, pod warunkiem że wniosek w tej sprawie został złożony wspólnie z wnioskiem w sprawie alimentów od rodziców na rzecz dzieci (art. 2 ust. 1). Dodatkowo do alimentów między (byłymi) małżonkami nie stosuje się przepisów o współpracy administracyjnej (rozdział II) oraz o składaniu wniosków za pośrednictwem organów centralnych (rozdział III). Jednak każde państwo może rozszerzyć zastosowanie całej lub części konwencji na alimenty wynikające z innych stosunków rodzinnych,

⁷⁴ M. Czernis, *Brexit a prawo angielskie, Brexit a prawo angielskie*, GospodarkaMorska.pl (dostęp: 8.01.2021 r.).

pokrewieństwa, małżeństwa lub powinowactwa, jednak wywołuje ono skutek tylko między dwoma państwami w zakresie, w jakim obejmuje ono to samo zobowiązanie alimentacyjne oraz te same strony konwencji (art. 2 ust. 3 w zw. z art. 63). Z drugiej strony każde państwo może ograniczyć zakres zastosowania konwencji z 2007 r. o dochodzeniu alimentów do osób, które nie ukończyły 18 lat (art. 2 ust. 2 w zw. z art. 62). Jak dotychczas, w Polsce zakres zastosowania został rozszerzony o stosowanie rozdziałów II i III konwencji na zobowiązania alimentacyjne między małżonkami na podstawie decyzji organów unijnych z racji przyjęcia konwencji przez UE na podstawie wyłącznej zewnętrznej kompetencji UE ze skutkami dla wszystkich państw członkowskich⁷⁵. Wielka Brytania w związku z samodzielną ratyfikacją we wrześniu 2020 r. konwencji z 2007 r. także rozszerzyła stosowanie rozdziałów II i III konwencji na zobowiązania alimentacyjne między małżonkami, dzięki czemu po brexicie zakres zastosowania konwencji z 2007 r. w Wielkiej Brytanii będzie taki sam jak w Polsce⁷⁶. Może się jednak okazać, że te zakresy będą się między sobą różniły, UE zobowiązała się bowiem do rozszerzenia zakresu zastosowania konwencji z 2007 r. o dochodzeniu alimentów na zobowiązania alimentacyjne wynikające ze stosunków rodzinnych, pokrewieństwa, małżeństwa lub powinowactwa, w tym szczególnie na zobowiązania w odniesieniu do osób niesamodzielnych.

4.5. Zmiany w zakresie jurysdykcji

Ratyfikacja konwencji z 2007 r. o dochodzeniu alimentów po brexicie oznacza „utrąę” jednolitych reguł jurysdykcyjnych w sprawach alimentacyjnych w relacjach polsko-brytyjskich. Konwencja z 2007 r. nie zawiera bowiem przepisów jurysdykcyjnych, określa jedynie jurysdykcję pośrednią jako warunek uznania i wykonywania orzeczeń (art. 20 ust. 1 konwencji). Z jednej strony, patrząc na to systemowo, jest to duża zmiana w porównaniu do poprzedniego stanu prawnego⁷⁷, w przepisach rozporządzenia nr 4/2009 zrezygnowano bowiem z odesłania na rzecz krajowych przepisów jurysdykcyjnych oraz wprowadzono po raz pierwszy w europejskim cywilnym prawie procesowym jurysdykcję konieczną (art. 7 rozporządzenia nr 4/2009). Z drugiej strony, skoro Wielka Brytania „zatrzymała” także orzecznictwo TSUE w zakresie, w jakim dotyczy bezpośrednio obowiązującego prawa unijnego w dniu brexitu, powinno być możliwe stosowanie dotychczasowego orzecznictwa

⁷⁵ Decyzja Rady z 9.6.2011 r. (Dz. Urz. UE L 192, s. 39).

⁷⁶ <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/status-table/notifications/?c-sid=1255&disp=resdn> (dostęp: 9.10.2019 r.)

⁷⁷ K. Weitz, *Jurysdykcja krajowa w sprawach alimentacyjnych w świetle rozporządzenia nr 4/2009 (w:) Europejskiej prawo procesowe cywilne i kolizyjne*, red. P. Grzegorzczak, K. Weitz, Warszawa 2012, s. 145.

wypracowanego na tle konwencji brukselskiej, lugańskiej, rozporządzenia Bruksela I oraz rozporządzenia nr 4/2009 w zakresie jurysdykcji dla alimentów. Dotyczy to jednak stosownego orzecznictwa wydanego do czasu zakończenia okresu przejściowego. Nowe orzecznictwo, jakie w tym zakresie może się pojawić po upływie okresu przejściowego, nie będzie mogło być powoływane przed sądami polskimi i brytyjskimi w sprawach wytoczonych po zakończeniu okresu przejściowego.

Remedium na brak regulacji jurysdykcji w sprawach alimentacyjnych w konwencji haskiej o dochodzeniu alimentów z 2007 r. może być Lugano II, obejmująca swoim zakresem zastosowania także sprawy alimentacyjne (art. 1 ust. 2 lit. a). Ponieważ Wielka Brytania związała się nią jako członek UE⁷⁸, po brexicie będzie musiała do mniej ponownie przystąpić. Realną przeszkodą może być art. 1 protokołu 2 Lugano II dotyczącego jednolitej wykładni konwencji (sądy stosujące Lugano II i dokonujące jej wykładni mają obowiązek uwzględnić zasady wynikające z orzeczeń dotyczących jej postanowień, wydanych przez sądy każdego państwa będącego jej stroną oraz wydanych przez TSUE, czego nie można ograniczyć datą brexitu lub zakończenia okresu przejściowego). Wprawdzie dnia 8.04.2020 r. UK złożyło wniosek o przystąpienie do Konwencji z Lugano, jednak do skutecznego przystąpienia do niej, wymagana jest zgoda państw członkowskich UE, która dotychczas nie została udzielona.

Regulacja jurysdykcji w sprawie alimentów w Lugano II jest wzorowana na rozporządzeniu 4/2009. Zgodnie bowiem z art. 2 ust. 1 konwencji Lugano II jurysdykcję mają sądy miejsca zamieszkania pozwanego, jednak na mocy art. 5 pkt 2 jurysdykcję szczególną w sprawach alimentacyjnych ma także sąd: a) miejsca zamieszkania lub zwykłego pobytu uprawnionego do alimentów lub b) gdy sprawa alimentacyjna jest rozpoznawana łącznie ze sprawą dotyczącą stanu cywilnego/odpowiedzialności rodzicielskiej – sąd mający jurysdykcję do rozpoznania tej sprawy według własnego prawa, chyba że jurysdykcja ta opiera się jedynie na obywatelstwie jednej ze stron.

Z perspektywy sądów polskich zmiany nie będą tak fundamentalne jak w przypadku sądów brytyjskich. Za sprawą nowelizacji z 2008 r.⁷⁹ przepisy Kodeksu postępowania cywilnego w tym zakresie są bardzo zbliżone do regulacji unijnych. W myśl art. 1103 i 1103³ k.p.c. sąd polski ma jurysdykcję, jeśli pozwany lub powód

⁷⁸ Wielka Brytania jest jej stroną od pierwszego dnia zatwierdzenia konwencji przez UE, por. pkt 10 preambuły decyzji Rady z 27.11.2008 r. dotyczącej zawarcia Konwencji o jurysdykcji i uznawaniu oraz wykonywaniu orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i handlowych (2009/430/WE) (Dz.Urz. UE L 147 z 10.6.2009 r., s. 1–4).

⁷⁹ Ustawa z 5.12.2008 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 234, poz. 1571), weszła w życie 1.7.2009 r. Polski ustawodawca także poniekąd „udomowił” regulacje unijne.

ma miejsce zamieszkania lub miejsce zwykłego pobytu w Polsce. Ponadto sąd polski ma jurysdykcję pochodną, jeśli sprawa o alimenty rozpoznawana jest łącznie ze sprawą małżeńską, lub w sprawie o ustalenie pochodzenia dziecka, jeśli łącznie z nią rozpatrywane są roszczenia związane z ustaleniem pochodzenia⁸⁰. Dla sądów brytyjskich brak ratyfikacji konwencji Lugano II oznacza powrót do stosowania common law.

4.6. Zmiany w zakresie skuteczności zagranicznych orzeczeń

Konwencja z 2007 r. o dochodzeniu alimentów, inaczej niż rozporządzenie nr 4/2009, nie zna automatycznego uznawania oraz wykonywania orzeczeń. Zgodnie z art. 23 tej konwencji procedury uznawania i wykonywania podlegają prawu państwa wezwanego, przy czym konwencja nakłada na właściwe organy w państwach będących jej stronami obowiązek niezwłocznego podejmowania wszystkich działań służących wydaniu orzeczenia co do uznania i wykonania, w tym rozpoznania środka odwoławczego (art. 23 ust. 10). Uznanie i wykonanie orzeczenia jest uzależnione od spełnienia jednej z sześciu opcjonalnych podstaw jurysdykcji pośredniej określonych w art. 20 ust. 1⁸¹. Korzystając w szerokim zakresie z zastrzeżeń, konwencja z 2007 r. daje możliwość złożenia zastrzeżenia do niektórych podstaw jurysdykcji pośredniej⁸². W takim przypadku państwo korzystające z zastrzeżenia uznaje i wykonuje orzeczenie, jeżeli zgodnie z jego prawem organy mają lub miałyby w podobnych okolicznościach faktycznych jurysdykcję do wydania takiego

⁸⁰ Por. T. Ereciński (w:) *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. VI, *Międzynarodowe postępowanie cywilne. Sąd polubowny (arbitrażowy)*, red. T. Ereciński, wyd. V, Warszawa 2017, s. 96–99.

⁸¹ Są to: 1) miejsce zwykłego pobytu pozwanego w państwie pochodzenia w momencie wszczęcia postępowania; 2) poddanie się przez pozwanego jurysdykcji w sposób wyraźny lub poprzez wdanie się w spór co do istoty sprawy, bez podnoszenia zarzutu braku jurysdykcji; 3) miejsce zwykłego pobytu wierzyciela w państwie pochodzenia w momencie wszczęcia postępowania; 4) miejsce zwykłego pobytu dziecka, na rzecz którego zasądzono alimenty w państwie pochodzenia w momencie wszczęcia postępowania, o ile pozwany zamieszkiwał z tym dzieckiem w tym państwie lub przebywał w nim i tam dostarczał dziecku środków utrzymania; 5) pisemna umowa stron dotycząca jurysdykcji, z wyjątkiem alimentów wobec dzieci lub 6) orzeczenie zostało wydane przez organ sprawujący jurysdykcję w sprawie dotyczącej statusu osoby lub odpowiedzialności rodzicielskiej, chyba że jurysdykcja ta opierała się wyłącznie na obywatelstwie jednej ze stron.

⁸² Są to: 1) miejsce zwykłego pobytu wierzyciela w państwie pochodzenia w momencie wszczęcia postępowania, 2) umowa stron dotycząca jurysdykcji lub 3) orzeczenie zostało wydane przez organ sprawujący jurysdykcję w sprawie dotyczącej statusu osoby lub odpowiedzialności rodzicielskiej, chyba że jurysdykcja ta opierała się wyłącznie na obywatelstwie jednej ze stron. Zwraca uwagę podobieństwo tych podstaw do regulacji jurysdykcji wynikającej z rozporządzenia nr 4/2009.

orzeczenia (art. 20 ust. 3). Konwencja z 2007 r. o dochodzeniu alimentów jednocześnie przeciwdziała sytuacjom braku uznania i wykonania orzeczenia na skutek złożonych zastrzeżeń, zobowiązując takie państwa do podjęcia wszelkich działań w celu wydania orzeczenia na korzyść wierzyciela. Jeśli dotyczy to orzeczenia wydanego na korzyść dziecka, które nie ukończyło 18 lat, takie orzeczenie jest dowodem, że jest ono uprawnione do uzyskiwania alimentów w państwie wezwanym do uznania (art. 20 ust. 4 i 5).

Precyzyjnie rzecz ujmując, trzeba wskazać, że rozporządzenie nr 4/2009 odrębnie reguluje (art. 16 ust. 2 i 3) zasady uznawania, wykonalności oraz wykonywania orzeczeń wydanych w państwach członkowskich będących stronami protokołu haskiego z 2007 r. (np. Polska) oraz w państwach niebędących jego stronami (np. Wielka Brytania). Zgodnie z rozporządzeniem nr 4/2009 zasadą jest automatyczne (z mocy prawa) uznawanie orzeczeń we wszystkich państwach członkowskich, jednak w przypadku orzeczenia wydanego w państwie będącym stroną protokołu haskiego z 2007 r. nie można odmówić jego uznania (art. 17 ust. 1). Oznacza to w praktyce, że polskie orzeczenia alimentacyjne nie mogą spotkać się z odmową uznania w Wielkiej Brytanii, w przeciwieństwie do brytyjskich orzeczeń alimentacyjnych uznawanych w Polsce, jeśli zaistnieje jedna z przesłanek odmowy uznania orzeczenia, określonych w art. 24 rozporządzenia nr 4/2009⁸³. Można odmówić uznania wyłącznie na podstawie przyczyn określonych w art. 24, przy czym mają one charakter obligatoryjny. Inaczej jest na gruncie konwencji z 2007 r. o dochodzeniu alimentów, która nadaje fakultatywny charakter podstawom odmowy uznania i wykonania zagranicznego orzeczenia (art. 22 konwencji).

Konwencja z 2007 r. o dochodzeniu alimentów wprowadziła nieznaną wcześniej źródłem prawa w zakresie alimentów podstawę odmowy uznania i wykonania⁸⁴. Stanowi ją wydanie orzeczenia z naruszeniem art. 18 konwencji, który

⁸³ Są to cztery podstawy: 1) uznanie byłoby oczywiście sprzeczne z porządkiem publicznym państwa członkowskiego, w którym wystąpiono o uznanie; 2) pozwanemu, który nie wdał się w spór, nie doręczono dokumentu wszczynającego postępowanie lub dokumentu równorzędnego w czasie i w sposób umożliwiający mu przygotowanie obrony, chyba że pozwany nie złożył przeciwko orzeczeniu środka zaskarżenia, chociaż miał możliwość; 3) orzeczenia nie da się pogodzić z orzeczeniem wydanym między tymi samymi stronami w państwie członkowskim, w którym wystąpiono o uznanie; 4) orzeczenia nie da się pogodzić z wcześniejszym orzeczeniem wydanym w innym państwie członkowskim albo w państwie trzecim w sporze o to samo roszczenie między tymi samymi stronami, o ile to wcześniejsze orzeczenie spełnia warunki konieczne do jego uznania w państwie członkowskim, w którym wystąpiono o uznanie.

⁸⁴ A. Juryk, *Znaczenie Konwencji haskiej z 2007 r. o międzynarodowym dochodzeniu alimentów dla Polski* (w:) *Kolizyjne i procesowe aspekty prawa rodzinnego*, red. J. Gołaczyński, W. Popiołek, C.H. Beck, Warszawa 2019, s. 85–95.

zakazuje dłużnikowi wszczęcia postępowania o zmianę orzeczenia lub wydania nowego orzeczenia w innym państwie niż państwo miejsca zwykłego pobytu wierzyciela, w którym wydano orzeczenie, tak długo jak wierzyciel ma miejsce zwykłego pobytu w tym państwie. Tego typu ograniczenie w założeniu ma na celu chronić wierzyciela przed koniecznością prowadzenia sprawy o zmianę lub wydanie nowego orzeczenia w państwie, w którym nie ma on miejsca zwykłego pobytu.

Najbardziej nowatorską zmianą w rozporządzeniu nr 4/2009 jest zniesienie *exequatur* w stosunku do orzeczeń wydanych w państwach członkowskich, w których obowiązuje protokół haski z 2007 r. (art. 17 ust. 2). Dzięki tej zmianie orzeczenia alimentacyjne wydane w jednym z państw UE mogą być automatycznie (z mocy prawa) wykonywane na obszarze całej UE. Konieczne jest tylko przedstawienie zaświadczenia na ujednoliconym formularzu (załącznik I) wydanym po uzyskaniu wykonalności orzeczenia (art. 20 ust. 1 lit. b). Dotyczy to wyłącznie polskich orzeczeń alimentacyjnych. Do wykonania orzeczenia brytyjskiego, jako pochodzącego z państwa, w którym nie obowiązuje protokół haski z 2007 r., jest konieczne stwierdzenie wykonalności w odrębnym postępowaniu (art. 31–33 rozporządzenia nr 4/2009). Zatem stosowanie konwencji z 2007 r. o dochodzeniu alimentów po brexicie w relacjach polsko-brytyjskich zniweluje opisane różnice w uznaniu i wykonywaniu polskich i brytyjskich orzeczeń, jednocześnie wydłużając wykonanie polskiego orzeczenia w UK, które będzie musiało przejść procedurę stwierdzenia wykonalności na podstawie konwencji z 2007 r.

Postępowanie w sprawie wniosku o uznanie i wykonanie na podstawie konwencji z 2007 r. o dochodzeniu alimentów podlega prawu państwa uznania i wykonania (art. 23), z kolei rozporządzenie nr 4/2009 zawiera samodzielną regulację postępowania o stwierdzenie wykonalności (art. 31–33), określając także termin wydania orzeczenia w sprawie stwierdzenia wykonalności (nie później niż w ciągu 30 dni od złożenia dokumentów określonych w art. 28). Rozporządzenie nr 4/2009 określa dokładnie, jakie dokumenty muszą być złożone do tego wniosku (art. 28). Podobnie wymagane dokumenty określa konwencja z 2007 r. (art. 25 ust. 1), ponieważ jednak także w tym zakresie dopuszcza pewne modyfikacje poprzez zastrzeżenie, państwa mogą wymagać nieco innych dokumentów w tym postępowaniu (art. 25 ust. 3). Nie sprzyja to międzynarodowej harmonii rozstrzygnięć. Jest to z pewnością rozwiązanie mniej korzystne niż na gruncie rozporządzenia nr 4/2009.

Ujednoliceniu praktyki służy także wynikający z rozporządzenia nr 4/2009 obowiązek wystawiania przez państwo członkowskie, z którego pochodzi orzeczenie, ujednoliconych formularzy stanowiących wyciąg z orzeczenia/ugody/dokumentu urzędowego w przypadku uznawania, stwierdzania wykonalności oraz wykonania orzeczenia (załączniki I–IV). Konwencja z 2007 r. nie wprowadza w tym zakresie

jednolitych formularzy, choć Haska Konferencja Prawa Prywatnego Międzynarodowego opracowała formularze wzorowane na unijnych i zaleca ich stosowanie, jednak nie mają one wiążącego charakteru⁸⁵.

Podobnie jak w rozporządzeniu nr 4/2009, także na podstawie konwencji z 2007 r. każde państwo będące jej stroną jest zobowiązane zapewnić w prawie wewnętrznym skuteczne środki egzekucji orzeczeń (art. 34 konwencji). Państwo, w którym prowadzi się egzekucję, ma obowiązek zapewnić środki egzekucyjne co najmniej równorzędne ze stosowanymi w sprawach krajowych (art. 33). Omawiana konwencja zobowiązuje także państwa do niezwłocznego wykonywania orzeczeń (art. 32).

Bardzo podobnie zasady jak w rozporządzeniu nr 4/2009, tj. automatyczne uznawanie oraz stwierdzanie wykonalności w odrębnym postępowaniu, uregulowano w rozdziale III konwencji Lugano II. Na analogicznych założeniach opierają się regulacje polskiego Kodeksu postępowania cywilnego po nowelizacji z 2009 r.

4.7. Zmiany w zakresie współpracy między państwami

Ogólnie rzecz biorąc, w zakresie administracyjnej współpracy między państwami różnic między konwencją z 2007 r. o dochodzeniu alimentów a rozporządzeniem nr 4/2009 jest niewiele i nie mają one zasadniczego charakteru. Wynika to z faktu, że regulacje rozporządzenia nr 4/2009 są wzorowane na regulacjach konwencji z 2007 r., przyjętej nieco ponad rok przed rozporządzeniem nr 4/2009, z udziałem tych samych ekspertów. W tym aspekcie prawa prywatnego międzynarodowego brexit powinien być najmniej odczuwalny. Z drugiej jednak strony, gdyby nie doszło do ratyfikacji w Wielkiej Brytanii konwencji z 2007 r., zabraknie podstawy prawnej do współpracy organów centralnych. Wielka Brytania nie jest bowiem stroną konwencji nowojorskiej z 1956 r.⁸⁶, nie ma też umowy dwustronnej między Polską a Wielką Brytanią w tym zakresie. W takiej sytuacji trzeba będzie dopiero wypracować stosowne rozwiązania.

Regulacje dotyczące zadań organów centralnych, zasad rozpatrywania wniosków, jakie do nich wpływają, zasady udzielania pomocy wynikającej z konwencji haskiej z 2007 r. o dochodzeniu alimentów oraz z rozporządzenia nr 4/2009 różnią się tylko szczegółami.

⁸⁵ Por. *Practical Handbook for competent authorities under the 2007 Maintenance Convention and Protocol and 2009 EU Maintenance Regulation*, <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/publications1/?dtid=3&cid=131> (dostęp: 10.1.2020 r.).

⁸⁶ Konwencja o dochodzeniu roszczeń alimentacyjnych za granicą, sporządzona w Nowym Jorku 20.6.1956 r. (Dz.U. z 1961 r. Nr 17, poz. 87).

Organy centralne są zobowiązane rozpatrzyć sprawę niezwłocznie, przy wykorzystaniu najszybszych oraz najskuteczniejszych sposobów komunikacji (art. 58 ust. 6 i 7 rozporządzenia nr 4/2009, art. 12 ust. 6 i 7 konwencji z 2007 r. o dochodzeniu alimentów), dlatego wprowadzono do procedury rozpatrywania wniosku terminy: na potwierdzenie wpływu wniosku przez organ wezwany (30 dni – art. 58 ust. 3 rozporządzenia nr 4/2009, 6 tygodni – art. 12 ust. 3 konwencji), informowania o stanie sprawy (60 dni od potwierdzenia daty wpływu – art. 58 ust. 4 rozporządzenia nr 4/2009, 3 miesiące – art. 12 ust. 4 konwencji). Z tego wniosek, że egzekucja zagranicznych alimentów na podstawie rozporządzenia nr 4/2009 z założenia powinna być szybsza niż na podstawie konwencji z 2007 r.

Wierzyciele zarówno na podstawie rozporządzenia nr 4/2009 (art. 53), jak i konwencji z 2007 r. o dochodzeniu alimentów (art. 6 i 7) – poza wnioskiem o realizację alimentów (o uznanie, stwierdzenie wykonalności lub wykonanie orzeczenia/ugody sądowej/dokumentu urzędowego lub o uzyskanie lub zmianę orzeczenia) – mogą także składać wnioski o podjęcie szczególnych działań (tj. pomoc w ustaleniu miejsca pobytu dłużnika i wierzyciela, ułatwienie poszukiwania informacji na temat dochodów lub majątku dłużnika lub wierzyciela, ułatwienie uzyskania dokumentacji lub innych dowodów, udzielenie pomocy w ustaleniu ojcostwa, wszczęcie postępowania lub ułatwienie jego wszczęcia, aby doprowadzić do podjęcia niezbędnych środków tymczasowych, ułatwienie doręczenia dokumentu).

Do konwencji z 2007 r. załączono dwa rodzaje formularzy wykorzystywanych przez organy centralne: przekazania wniosku do organu centralnego państwa wezwanego (zał. I, art. 12 ust. 2) i przyjęcia wniosku przez ten organ (zał. II, art. 12 ust. 3). Jednak w ramach Haskiej Konferencji Prawa Prywatnego Międzynarodowego opracowano także zalecane formularze wniosków o wydanie orzeczenia, jego zamianę, uznanie lub wykonanie, wzorowane na formularzach wniosków stosowanych w państwach członkowskich UE⁸⁷. Jest to bardzo istotne dla ujednoczenia praktyki dochodzenia alimentów w skali globalnej.

Prawo do pomocy wynikające z rozporządzenia nr 4/2009 oraz z konwencji z 2007 r. ma jednakowy szeroki charakter (art. 44 rozporządzenia, art. 14 konwencji). W przypadku przekazywanych przez organ centralny wniosków o alimenty dla dzieci (osoby, które nie ukończyły 21 lat) wezwane państwo członkowskie musi zapewnić bezpłatną pomoc prawną, niezależnie od sytuacji finansowej wnioskodawcy (art. 46 rozporządzenia, art. 15 konwencji). Identyczne są także regulacje związane z kosztami ponoszonymi przez organy centralne.

⁸⁷ *Praktyczny podręcznik dla osób odpowiedzialnych za prowadzenie spraw na mocy konwencji z 2007 r. o dochodzeniu alimentów*, Haga 2013, <https://www.hcch.net/en/publications-and-studies/details4/?pid=6095> (dostęp: 23.11.2017 r.), s. 257–277.

Konwencja z 2007 r. o dochodzeniu alimentów, inaczej niż formularze załączone do rozporządzenia nr 4/2009, określa jedynie podstawowe elementy wniosków kierowanych za pośrednictwem organów centralnych (art. 11), pozostawiając każdemu państwu możliwość jej doprecyzowania w drodze oświadczenia (art. 63). Podobnie w przypadku dokumentów, jakie należy dołączyć do wniosków, konwencja wprowadza obowiązek dołączenia wszelkich niezbędnych dokumentów i informacji⁸⁸ (art. 11 ust. 3), pozostawiając każdemu państwu decyzję, jakie konkretnie dokumenty są wymagane do każdego rodzaju wniosku. Z jednym wyjątkiem, konwencja samodzielnie określa kompletny wykaz dokumentów dołączanych do wniosku wierzyciela o uznanie lub o uznanie i wykonanie orzeczenia oraz do wniosków dłużnika o uznanie orzeczenia lub o analogiczne działanie powodujące zawieszenie lub ograniczenie wykonania orzeczenia wydanego w państwie wezwanym (art. 25).

5. Zakończenie

Konkludując, należy stwierdzić, że mieszkający z Wielkiej Brytanii Polacy, którzy podlegali prawu unijnemu, po zakończeniu okresu przejściowego utracili ochronę i uprawnienia związane z unijnym prawem prywatnym międzynarodowym. Umowa o wystąpieniu utrzymała *status quo*, tj. obowiązywanie prawa unijnego, w zakresie alimentów – rozporządzenia nr 4/2009 – w relacjach Wielkiej Brytanii z państwami członkowskimi UE do czasu zakończenia okresu przejściowego. Dnia 28.09.2020 r. doszło ostatecznie do ratyfikacji przez Wielką Brytanię konwencji haskiej o międzynarodowym dochodzeniu alimentów na rzecz dzieci i innych członków rodziny z 2007 r., dzięki czemu przynajmniej zachowano bardzo podobne do unijnych zasady wzajemnej współpracy między państwami przy dochodzeniu alimentów zagranicą. Podobną szansą w zakresie jurysdykcji będzie ratyfikacja konwencji Lugano II.

Na marginesie warto dodać, że zawarcie dwustronnej umowy polsko-brytyjskiej w zakresie alimentów nie jest możliwe z uwagi na brak kompetencji państw członkowskich do zawierania takich umów z państwami trzecimi, jakim stała się Wielka Brytania na skutek brexitu. Wyłączną kompetencję zewnętrzną w tym zakresie ma

⁸⁸ Podobnie jak w konwencji nowojorskiej z 1956 r. o dochodzeniu alimentów za granicą, o wynikających stąd problemach por. J.M. Łukasiewicz, M. Aksamitowska-Kobos, *Egzekucja alimentów na rzecz dziecka od zobowiązanego przebywającego na terenie Anglii oraz Walii na podstawie rozporządzenia Rady (WE) z 18 grudnia 2008 roku – 4/2009*, cz. II, Monitor Prawniczy 2015, nr 19, s. 1026.

UE na podstawie art. 218 TFUE oraz rozporządzenia nr 664/2009 z 7.7.2009 r.⁸⁹ Jak dotychczas jednak, takie negocjacje w kwestii alimentów na linii UE – Wielka Brytania nie były nawet brane pod uwagę.

Z kolei obowiązująca od 1.01.2021 r. EU-UK Trade and Cooperation Agreement, negocjowana w pośpiechu, pod wielką presją czasu i rozbieżnych interesów politycznych, w ogóle nie odnosi się do transgranicznych sprawy rodzinnych, w tym alimentów, pewnie z uwagi na wcześniejszą ratyfikację przez Wielką Brytanię konwencji haskiej z 2007 r.⁹⁰

Streszczenie

Celem tego artykułu jest ukazanie możliwych zmian w zakresie transgranicznych alimentów w obliczu brexitu. Z polskiej perspektywy temat ma szczególne znaczenie społeczne ze względu na liczną migrację zarobkową Polaków do Wielkiej Brytanii. Szacuje się, że w Wielkiej Brytanii mieszka około miliona Polaków.

Umowa o wystąpieniu UK z UE utrzymała obowiązywanie w zakresie alimentów rozporządzenia nr 4/2009 w relacjach Polski z Wielką Brytanią do czasu zakończenia okresu przejściowego. Okres przejściowy upływa z końcem 2020 r., jednak moim zdaniem jest bardzo realne jego przedłużenie, biorąc pod uwagę, że nie tylko UE, ale cały świat zmaga się aktualnie z pandemią COVID-19. Jest wysoce prawdopodobne, że po zakończeniu okresu przejściowego Wielka Brytania przystąpi do konwencji haskiej z 2007 r. o międzynarodowym dochodzeniu alimentów na rzecz dzieci i innych członków rodziny oraz do konwencji lugańskiej z 2007 r. o jurysdykcji i uznawaniu oraz wykonywaniu orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i handlowych. Jest to tym bardziej realne, że zawarcie dwustronnej umowy polsko-brytyjskiej w zakresie alimentów nie jest możliwe z uwagi na brak kompetencji państw członkowskich do zawierania takich umów z państwami trzecimi, jakim stało się Wielka Brytania na skutek brexitu.

Słowa kluczowe: alimenty, brexit, prawo prywatne międzynarodowe

⁸⁹ Rozporządzenie Rady (WE) nr 664/2009 z 7.7.2009 r. ustanawiające procedurę negocjowania i zawierania umów pomiędzy państwami członkowskimi a państwami trzecimi dotyczących jurysdykcji, uznawania i wykonywania orzeczeń i decyzji w sprawach małżeńskich, w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej oraz w sprawach związanych ze zobowiązaniami alimentacyjnymi, a także prawa właściwego w sprawach dotyczących zobowiązań alimentacyjnych, Dz. Urz. UE L 200, s. 46.

⁹⁰ Tekst powstał w wyniku realizacji zadania badawczego *Transgraniczne sprawy rodzinne pomiędzy Polską a Wielką Brytanią. Brexit i co dalej?*, finansowanego ze środków Narodowego Centrum Nauki, nr rej. 2018/02/X/HS5/01463, ID 414992.

Maintenance obligations in Polish-British relations.

Brexit and what next?

Abstract

The purpose of this article is to show possible changes in cross-border maintenance in the face of Brexit. From a Polish perspective, the topic is of particular social importance due to the numerous labor migration of Poles to Great Britain. It is estimated that around one million Poles live in Great Britain.

The Agreement on the withdrawal of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland from the European Union and the European Atomic Energy Community maintained Regulation No. 4/2009 of 18 December 2008 on jurisdiction, applicable law, recognition and enforcement of decisions and cooperation in matters relating to maintenance obligations in force the field of maintenance in Poland's relations with the United Kingdom until the end of the transition period. The transition period ends at the end of 2020, but in my opinion an extension is very real, given that the entire world is currently struggling with the COVID-19 pandemic. It is highly likely that after the end of the transition period, the United Kingdom will accede to the 2007 Hague Convention on the International Recovery of Child Support and Other Forms of Family Maintenance and the 2007 Lugano Convention on Jurisdiction and the Recognition and Enforcement of Judgments in Civil and Commercial Matters. It is all the more real as the conclusion of a bilateral Polish-British agreement on alimony is not possible due to the lack of competence of member states to conclude such agreements with third countries, such as Great Britain has become as a result of Brexit.

Key words: maintenance obligations, Brexit, conflict of law

